

zorila tudi na odgovornost, ki jo imamo kot (bodoči) etnologji z delom na terenu: naša prisotnost pusti neizbrisno

sled, poleg tega pa sodelujemo z ljudmi in ne le z viri informacij.

**Sarah Lunaček**

## BLIŽNJA SREČANJA S KAMERO

Posodica za čaj na moji pisalni mizi je popolnoma identične modre barve kot tista Mohatova. Samo da je njegova nekoliko večja, saj je bilo v njej dovolj sladkega čaja za šest ljudi in tudi pokrov se je bolj bahavo dvigoval nekam proti oblačnemu nebu oziroma proti vrhu votline. Sedimo pred jamo, ki je namenjena zavetju za črede ovac, kadar jih zaradi vremenskih neprilik ni mogoče spraviti v dolino, in srebamo vrel čaj, ki je kar gost od sladkorja. Vse sem posnela. Nekoliko sem bila v dvomih, ali naj sploh vzamem kamero na pašo. Moha - pastir - nas je povabil, da gremo z njim na goro, kamor vsak drugi dan žene vaško drobnico, in vseh pet nas je bilo takoj za. Ko smo se drugič ustavili, da pokadimo cigareto iz posušeni listov gorskega grmička, sem se le opogumila in ga vprašala, če lahko snemam. "*Fait ce que tu veux. Tu est libre. (Delaj kar bočeš. Svobodna si.)*" Vključila sem kamero in že čez nekaj trenutkov jo je hotel Moha. Že pred dvema dnevoma na nogometni tekmi v vasi sem mu pokazala, kako se snema. Spustil se je malo niže po hribu, tako da nas je vse dobil v kader in se sprehajal po naših obrazih z očesom kamere, vidno fasciniran nad pripravo. Mi smo buljili vanj, saj je imela podoba pastirja sredi golih gora v gosto tkanem ogrinjalu iz ovčje volne in s kamero v rokah na nas močan učinek. Kot da bi v nas delovala predstava, da se pastir iz vasice v Atlasu kamere kvečjemu boji, kaj šele da bi zagnano snemal, sicer prevzet od svojega početja - a vendar je v tem tako zelo podoben vsem nam ali kateremukoli videoamaterju. Posnel je nas, posnel je svoje ovčice, posnel je okolico. Spraševal nas je, kje smo, kot bi želel, naj se to vidi na posnetkih, in poudaril, da smo na gori s čredo in da je življenje tu lepo.

Naslednjega dne me je k njegovi hiši zopet prignala sla, da bi zabeležila še začetek pastirskega dne, odhod ovčic iz vasi. Po krepkem zajtrku skupaj z njegovo družino sta z očetom spravila živali iz kamnite ograde. Tik nad vasjo mi je Moha nadel svoja oblačila, torbe in palico, preoblekel me je v pastirja, in hotel, naj sama ženem čredo. Seveda sem se prepustila njegovemu scenariju, navdušena nad tem, kako se mi "dogaja" vizualna antropologija. S Petrom sva že prej modrovala, da vizualna antropologija ne pomeni le golega beleženja oziroma dokumentiranja ali produciranja dokumentarcev, pač pa tudi interakcijo z ljudmi, ki jih snemamo, in da je ves čas potrebno opazovati, kaj se dogaja "na drugi strani". Kaj bi si lahko želela lepšega! Moha je samoiniciativno sprejel izziv, ki ga ponuja komunikacija prek kamere.

"Bi kdo vzel kamero?" so ponujali na enem od sestankov pred odhodom v Maroko. Nihče se ni javil. Verjetno se je vsakemu, kot tudi meni, zdelo, da ga bo to preveč oddaljilo od neposrednega doživljanja dežele. Toda potem sem pomislila, da bomo tako ali tako v skupini in zato prikrajšani za neposrednost, ki ji je prepuščen samotni popotnik brez zaledja skupine domačih ljudi in hkrati brez barikade, ki naj bi jo ustvarila skupina tujcev že s samim dejstvom, da je skupina, in ki bi se ji bilo zato težje približati kot posamez-



*Berberski pastir s kamero (izposojeno).  
Marec 1998.*

*Foto: Jana Radovič.*

niku. Toda tako prvo kot drugo se je izkazalo za zmotno. Ne le, da je celo skupina kot celota, denimo pet deklet v Tamtatuštu (in skupina, ki je tam bivala pred našo), vzpostavila pristrčen odnos z ženskami v vasi in da sem opazila, da mi zaledje varne ekipe domačih, ki se nahajajo v istem kraju, včasih daje še več poguma za individualno spuščanje v bližnja srečanja z ljudmi v tuji deželi - tudi sama kamera ni pomenila ovire v komunikaciji, pač pa raje povod zanjo: najbolj izrazito v prej opisanem dogajanju z Moho, čeprav je treba povedati, da je bilo snemanje tu nadgradnja poprejšnjega prijateljskega druženja.

A tu so še številne druge situacije, ki so vezane predvsem na odločitev, kdaj snemati in kdaj ne, s čimer se znajdemo v polju etičnih pomislekov. Tako sem sprva vsakogar spraševala, če smem snemati, ko pa se je to po moji oceni prevečkrat izteklo v poziranje ali v zavrnitev, sem ubrala drugačno taktiko. Snemala sem, kar se mi je zljubilo (seveda je bilo to še vedno stvar notranjega pretehtavanja, predvsem med mojo željo in morebitnim nelagodjem drugih), in prenehala sem le, če je pričel kdo očitno nasprotovati. Nekaj časa je trajalo tudi, da se je stalil odpor znotraj lastne skupine, ko se je tu in tam komu zazdelo, da sem s kamero preveč nadležna. Vendar je bil tu seveda mogoč pogovor in s tem razjasnitev situacije, tako da so se sopotniki na kamero sčasoma privadili in se vedli povsem naravno, za kar sem jim iz srca hvaležna. Nazadnje sem bila sama vidno bolj nesproščena, kadar je prišlo do tega, da je imel kamero kdo drug in sem bila njena tarča. Bistvena razlika med vsiljivostjo snemanja naših članov ekskurzije in Maročanov je pač v tem, da bodo prvi svoje posnetke lahko videli, od drugih pa le nekateri. In seveda v tem, da bi od mojih kolegov potencialno vsak lahko prevzel vlogo snemalca, medtem ko povprečen Maročan težko pride do kamere; da o tem, da bi šel kot turist snemat v Evropo, niti ne govorimo.



Prav ta razlika je tista, zaradi katere je smiselno razpravljati o etiki snemanja v deželah zunaj Evrope. Sicer bi se lahko vprašali, ali ne bi pri uporabi kamere v domačem kraju etiki samoumevno posvečali mnogo manj pozornosti in ali ne gre za nekakšno pokolonialno pokroviteljstvo in zaščitništvo, vezano na pretirane predstave o lastni moči, ko skušamo zavarovati tiste, ki jih snemamo - kot da se ne bi

bili zmožni sami postaviti zase.

Tu bom prenehala in nadaljnja razpredanja, povezana z vizualno antropologijo, skušala razviti v seminarski nalogi. Naj še omenim, da je tako rekoč vsakega dne naše poti nastalo kar precej ur posnetega materiala, ki ga nameravam spraviti v konzumabilno obliko - in takrat si ga bo mogoče ogledati.

Irena Kolenc

## TRADICIONALNA MEDICINA MAROKA

Maroko je dežela, v kateri pride prepletanje dveh nasprotno svetov še posebej do izraza. Slikovita medinska vrata ločijo svet modernih zgradb, McDonaldsov, prometnih zastojev in aspirinov od sveta neštetihih *sukov*, kjer se mešajo vonjave najrazličnejših začimb, kjer avtomobile zamenjajo vozovi in aspirine zdravilna zelišča ter magična sredstva.

Tradicionalna medicina, ki temelji na zdravljenju z naravnimi pripravki iz rastlin, živali ali rudnin v povezavi s čarodajnimi zagovori, zarotitvami, magičnimi obredi in končno tudi islamskim izročilom, je v Maroku močno prisotna v vsakdanjem življenju. Sodobna farmacevtska industrija sicer vedno bolj prodira v domove ljudi, vendar v odročnejših vaseh, ki so oddaljene od bolnišnic, do prave bitke s sodobno medicino sploh še ni prišlo. Staro izročilo korenini v grških rokopiših, ki so se v času mračne srednjeveške

Evrope ohranjali le po zaslugi muslimanskega imperija. V srednjeveški Evropi, kjer je zdravilstvo temeljilo predvsem na zaklinjalnih obredih in magiji, so kasnejši arabski prevodi pomenili neizčrpen vir znanja. Po drugi strani pa je berbersko izročilo o ljudskem zdravilstvu danes močno prepleteno z arabskim (in narobe), saj se je bogato znanje skozi stoletja potrjevalo z izkušnjami in dopolnjevalo ter si pridobilo zaupanje ljudi.

Ljudski zdravniki so tudi na Slovenskem uživali velik ugled in so bili tudi mnogo bolj obiskani kot fakultetno izobraženi zdravniki. O nezaupanju pričajo tudi nekateri pregovori iz preteklega stoletja: "*Štirje dohtarji, dva para norcev*" ali pa "*En prdec za sedem dohtarjev*". Sodobna medicina pri nas ni prekinila bogate tradicije ljudskega zdravilstva, zagotovo pa je zmanjšala njen pomen. Zdravljenje z naravnimi pripomočki velja pogosto le še kot dopolnilo k uradni medicini, a smo kljub temu še danes lahko pričali o zdravljenju z zagovori! V zadnjem času pa se v skladu s sodobno miselnostjo spet pojavljajo težnje po povezanosti z naravo in izročilom. Prastara praksa ljudskega zdravilstva, ki je bila do nedavnega v senci sodobne terapevtske medicine, spet pridobiva svoj pomen.

### ZDRAVILNA ZELIŠČA

Zaradi sredozemskega podnebja, ki ima vpliv na rastje tako pri nas kot v Maroku, lahko najdemo dosti povezav v pojavnosti zdravilnih rastlin in njihovi uporabi (npr. pelin, zelena, volčje jabolko, janež, glog, lučnik, volčja češnja, oleander, artičoka, timijan, rožmarin, meta...).

Po nekaterih raziskavah je v Maroku zabeleženih okrog 230 različnih vrst zelišč, a jih poznajo gotovo še več. Zdravilne rastline gojijo tudi na vrtovih, po nekatere pa je potrebno oditi zelo daleč, in to je delo žensk. Na raznovrstnost rastlin kaže tudi pregovor: "*Vsako rastlino je Alah ustvaril za nekaj*". Velja pa tudi, da "*rastline pomagajo le človeku, ki ve, kaj je dobro in kaj slabo*". Zdravilne rastline naj bi pomagale le v povezavi s koranom.

Iz zelišč najpogosteje pripravljajo najrazličnejše čaje, posebno pa je priljubljen metin čaj, ki ga pijejo večkrat na dan. Priprava tega čaja (posmehljivo ga imenujejo *ubiskey marocane*) je pravi obred: kitajski zeleni čaj najprej prelijejo z vročo vodo, dokler voda ni čista (približno dvakrat), nato v čajnik dodajo za evropski okus nenavadno velike količine sladkorja (za goste navadno naredijo še slajšega), s tem pa prelijejo šope sveže mete v kozarcih. Čaj je dober za čiščenje krvi, za prebavo, deluje poživiljujoče, pospešuje izločanje žolča, pomirja krče v mišicah in organih... Črna



Priprava metinega čaja. Rabat.